

TACITUS FIGYEL

EÖRSI ISTVÁN: AZ ÁLDOZAT

Mint a legtöbb Eörsi-darabban, itt is vitadráma nézői vagyunk, dialógustűzijáték bámulói. Ugyanakkor élesre állított vevőkészülékekkel felszerelt rádióamatőrök is, akik képtelenek bemérni teljes pontossággal, vajon melyik ríposzt, melyik pengeéles levezetés, melyik szillogizmus mit jelenthetett „akkor”, kire vonatkozhatott, s mit, miért láttak benne (véltetően) veszélyes gyúanyagnak.

Eörsi István túlipihentetett játéka kiszabadult végre könyvfogságából, s Valló Péter rendezésében az Arizona Kisszínház elkeskenyített játképterére került.

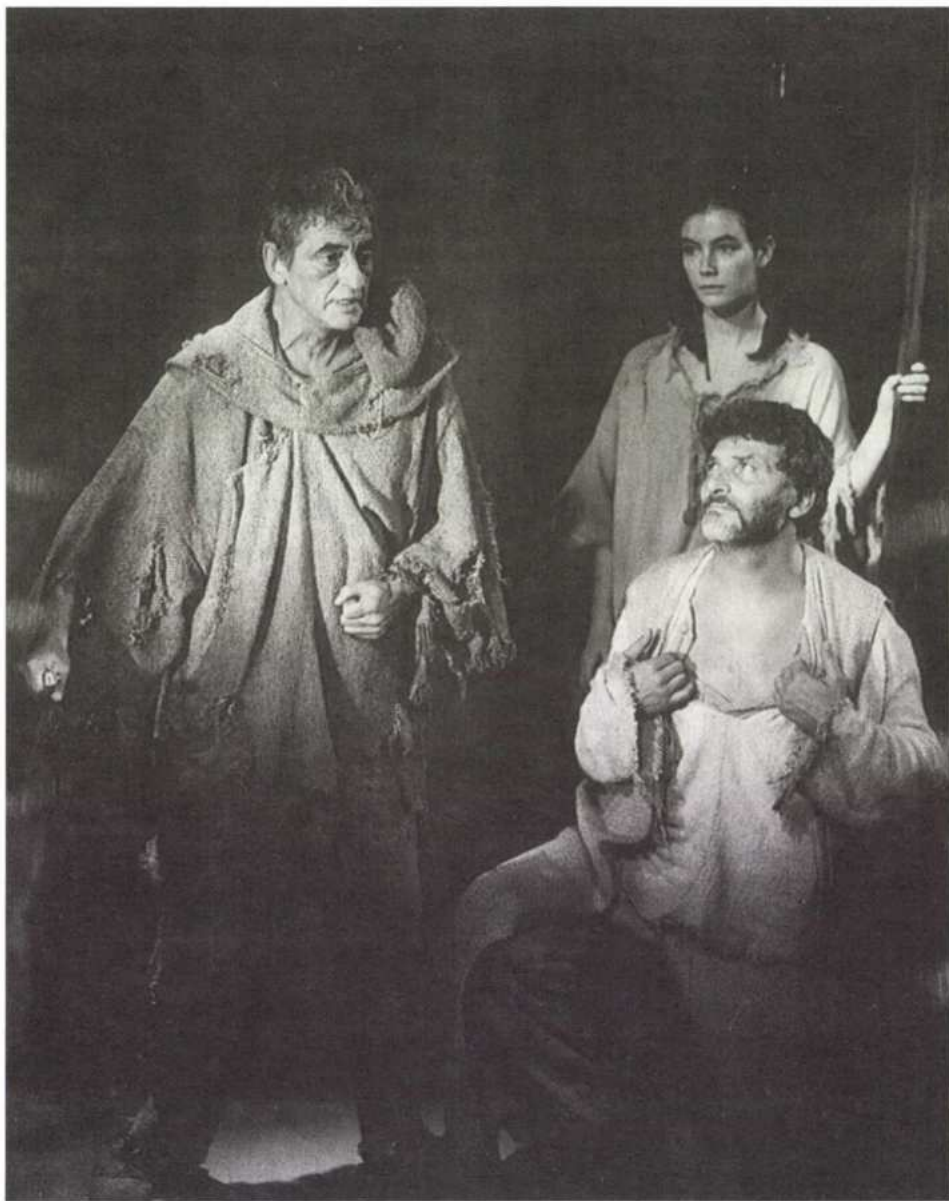
Lehetetlen vállalkozás, hogy egyszerre hüvelyezzük az összetett, sokrétegű mondanivalót, s mintegy történetiségében próbáljuk visszamenőleg is elgondolni, hogyan hatottak az akkori állapotokra illeszthető „szabadszájúságok”.

A dráma: az aznapi este, a ma műfaja. Azért kell nagyon jól megírni, hogy az ezerkétszázhárom évvel ezelőtti māt is *mán*ak fogadhassuk el. Emiatt *Az áldozattal* bizonyára nem lesznek gondok: olyan sokféle ötlet- és gondolatcsíra dús táptalaja, hogy nem kell (csak még éppen erősek

az emlékeink) okvetlenül a manipulált és manipuláló szocialista történetírókra, lángelkű, ám fanatikus kommunistákra és cinikus hatalmi reálpolitikusokra asszociálnunk a szellemi feldolgozás folyamatában, hiszen itt egy újfajta Krisztus- (vagy inkább Júdás-) koncepció is elővezettetik, sugallván, hogy Júdás túlélte az „árulást”, s egyébként is, baráti jószolgálatként vitte véghez a csókkal való kiválasztást. Ugyanígy Márkról, az evangélistáról, egy sajátos Krisztus-imágo kidolgozójáról is hasonló súllyal esik szó, mint egy „világmozgalom” elindítójáról; ő alkot népvezéridolból összefogó szimbólumot, aki ekként „nem egy megvert népek, hanem a világnak lesz a királya”.

S nézhetjük a római cinikus bölcselőt, Domitiuszt is az evangélium egyik apokrif ihletőjének, aki szerint a szétesést elkerülendő a római birodalmi érdekek is megkívánták egy „általános isten” kiöltését.

Míg dolgoztatja, sebes iramra készíti agyunkat Eörsi, hű marad a címhez: pontosan, patikamérlegben adagolva osztja ki az „áldozat” — és az „árulás” — porciókat mind a hat hősének. Márk

Kézdy György (Júdás), Molnár Judit (Eszter) és Székelyi József (Márk) (Koncz Zsuzsa felvétele)

zust árulja el, saját gyermekkori élményét s egy-szersmind a nép élményét is. Majd újabb filozófiáját is megtagadja, mikor sírva fakad a jeruzsálemi hadizsákmánnyal Rómában felvonuló győzelmi menet láttán. De elárulják őt is, mint mindenkit: áldozat hát, mint mindenki, aki él. Két aszszony történetesen: egy római patriciuslányból lett hívő és egy ösztönösen jóeszű, tanulatlan zsidó leány. De Márk áldozata Júdásnak is, aki a történelemhamisítás ellen, az „emberiség” fennkölt fogalmát elültető evangélista ellen ágál, s mint egykori városi gerilla, majdnem végez is vele. De hiszen áldozat Júdás is, ez az árulásra kiszemelt, átkozódó, rusnya öregember — aki vé-

gül gyilkol is, nehogy a tanok, a kisuvickolt eszmék győzedelmeskedhessenek. Igaz, kereszten — ezen a megszokott római büntetés-végrehajtási eszközön — végzi ő is, mint bálványa, alteregója, balekségben társa: Krisztus.

A római nagyúr is áldozat: a mindenkori soros császár kigúnyolójaként nem halhat meg ágyban. Árulóknak ő is elég tehetséges: Rómát, a hatalmast, a dicsőt árulja, múltjával együtt, egy félnótás zsidó prófétának. És Tacitus? Ő itt még csak siheder történetíró. Becsukja a szemét, hogy a múltra figyelhessen: árulás ez? Vagy áldozathozatal?

Minden annyira jól van kiadagolva, hogy az ember gyanakodni kezd: olyan masinériát működtet itt egy ridegen konstruáló, racionális elme, hogy csak ámolni lehet passzívan a gondolati

építmények bravúros felhúzásán, ráismerni egy emberi helyzetre, együttérezni vele, osztolni benne már nem.

Elsősorban az intenzív színészi munkának köszönhető, hogy mégsem történik így, s nem vagyunk pusztán érdekfeszítő rádiójátékra kárhoyzotatva. Nem látványos, nagy mozgásokkal van dolgunk, hanem kidolgozott „közlekedépekkel”, a gondolat születését állítják elő arccal, hanggal, koncentrációval. Kézdy György, Mécs Károly és Székelyi József túllép az értelmezést intelligensen levezénylő szerepkörön, a kulturált szövegmondáson. Náluk hitele és tétje van az ábrándok és a kijózanító valóság összecsapásának. Kézdy Júdása ráadásul összetört, beteg ember, valószínűleg szélütés után, elmerült szájszéjjel, megakadó beszéddel — az öngazolás és önfelmentés maláriázában.

Székelyi kiválóan, régen látott visszafogottsággal keverte ki Márk jellemének színét: az alázatot, a gyávaságot, a kényelmességet, a hiúságot, az önáltatást, az igazságkeresést. Pedig neki van a legnehezebb dolga: neki kell a legtöbb írói absztrakciót hordoznia, a másik két figurának inkább akad — egyneműbb — külső fogódzója. Domitius érezhető kedvvel és oldottsággal állítja elének Mécs Károly, élve az ő szövegébe épített „jó bemondások” valamennyi lehetőségével is.

A három fontos „mellékszál” nemkülönbön árnyaltan van kidolgozva: az elárult és áruló nők sorának két végpontját jelöli ki római Júliaként Román Judit és zsidó Eszterként Molnár Judit. Kifinomult, bölcséleti hajlamú, kecses és szívós lény az egyik, tenyeres-talpas, naivul rafinált és élelmes a másik. Velük sem volt szűkmarkú az író és a rendező a játéklehetőségek terén. Az ifjú Tacitust a főiskolás Bede-Fazekas Szabolcs formálja meg, a kérdések feltevésének hevületéhez életkorát is jól hasznosítva. A tapasztalatok levonásának kiábrándultsága már kevésbé sikerül.

A játéktér — ha kényelmetlen is — de alkalmas. Keskenysége szinte vázaképszerűen kényszeríti két dimenzióba a színészeket: ezzel is — valamint az agresszív, kézzel mozgatott lámpák fényével — a szövegre terelődik a figyelem. Ugyanigy a ruhák is az Eörsi-féle drámai nyelvet követik: archaikus anyagot és szövést mutatnak, a lábbelik azonban modern fűzős-sarkos cipők, ugyanebből a kelméből. (Tordai Hajnal énekes, invenciózus munkája.)

Nehéz mű — tele ötlettel. „Áthallásos” szöveg — mégis, szerencsére, autonóm. Színészpróbáló munka — de nem visszhangtalan erőfeszítés.

Eörsi István: *Az áldozat (Arizona Kisszínház)*
Jelmez: Tordai Hajnal. Zene: Melis László. Rendező-díszlettervező: Valló Péter.
Szereplők: Székelyi József, Román Judit, Kézdy György, Mécs Károly, Bede-Fazekas Szabolcs f. h., Molnár Judit.